

UTAM A SZEMIOTIKAI SZÖVEGTANHOZ

11. 1986 – 1987. Egy integratív szövegelmélet szemantikai aspektusai
elemzésének időszaka (III)

PETŐFI S. JÁNOS

Az Utam a szemiotikai szövegtanhoz című *Visszatekintés* előző (kilencedik és tizedik) részében azoknak a munkáimnak a kommentálását kezdtem el, amelyek zöme a szövegelmélet szemantikai komponense kidolgozásánál figyelembe veendő aspektusok tárgyalásával foglalkoznak. Ebben a részben is ezt a tematikát folytatom.

Kutatási témáim osztályozó besorolásához itt is az eddigiekben használt (egy „H”-val jelzett tematikai egységgel kiegészített) keretet használom; a bibliográfiai utalások alapjául változatlanul PETŐFI 1991.Ha/Ea szolgál.

A besorolásnál követett alapelv – mint korábban, itt is – a következő: (a) a kövéren szedett (zárójelbe nem tett) bibliográfiai utalás előfordulása azt a tematikus helyet jelzi, ahol a szóban forgó mű bemutatásra kerül, ami természetesen nem jelenti azt, hogy az így besorolt művek mindegyike 'monotematikus', azaz, hogy csak azzal a témával foglalkozik, amelyikhez be lett sorolva; ezekre a tematikus helyekre másrészt a gyors tájékozódás megkönnyítése érdekében magában a bibliográfiában is történik utalás; (b) a kerek zárójelbe tett, kövéren szedett bibliográfiai utalások olyan műveket jeleznek, amelyek más nyelven (vagy más formában) is publikálásra kerültek az adott periódusban, aminek következtében (ismételt) tárgyalásukra nincs szükség; végül (c) a szögletes zárójelbe tett, kövéren szedett bibliográfiai utalások olyan műveket jeleznek, amelyek korábbi publikációknak az adott periódusban való (azonos vagy más nyelvű) újraközlései, aminek következtében tárgyalásukra már korábban sor került. A (b) és (c) pontba tartozó művek más művekkel való kapcsolatait mind a bibliográfiában, mind a kommentárokból keresztutalások jelzik.

A: A SZÖVEGTAN TUDOMÁNYELMÉLETE:

A0: A szövegtani kutatásról általában

Petőfi: [1986.Ea], Petőfi: [1986.Eb]

A1: A szövegnyelvészet tudományelméletéhez

A2: Az általános (azaz nem csak nyelvészeti értelemben vett) szövegtan tudományelméletéhez

**Petőfi: 1986.Gb, Petőfi: 1986.Fa, Petőfi: 1987.Ea, Petőfi: 1987.Ga,
Petőfi – Olivi 1986.Fa**

B: MODERN (SZÖVEG)NYELVÉSZET

C: SZÁMÍTÓGÉPES SZÖVEGTAN

D: LEXIKOLÓGIA – LEXIKOGRÁFIA

E: A JELRENDSZEREK ÉS A JELRENDSZEREK HASZNÁLATÁNAK TUDOMÁNYA (I):

- E1: Szemiotika
- E2: Kommunikációelmélet
- F: A (DOMINÁNSAN) VERBÁLIS SZÖVEGEK SZÖVEGTANA
  - F0: A (dominánsan) verbális szövegek tipológiája
  - F1: Az elmélet- (a modell-)alkotás általános kérdései:
Charolles – Petőfi (eds.) 1986.Ea, Heydrich – Petőfi (Hg.) 1986.Ga, Petőfi (ed.) 1986.Ea
  - F2: Az elmélet- (a modell-)alkotás speciális kérdései
  - F3: A verbális szövegek szövegtani interpretációja
F31: műalkotásoké:
Petőfi 1986.Ia, Petőfi 1987.Ia, Petőfi – Olivi 1987.Ea
F32: nem műalkotásoké
  - F4: A multimediális, de dominánsan verbális szövegek szövegtani interpretációja
F41: műalkotásoké
F42: nem műalkotásoké
  - F5: Fordításelmélet – Fordításkritika
- G: A NYELVEK NEM KÖZVETLEN ÉRTELMI HASZNÁLATA
  - G1: A nyelvek figuratív használata
  - G2: Közvetett jelentés(ek) létrehozására irányuló szövegtani interpretáció
- H: VISSZATEKINTÉS JELLEGŰ ÍRÁSOK

A0: *Petőfi [1986.Ea]* a Petőfi 1982.Ha angol nyelvű változata, ismertetését lásd az *Utam* kilencedik részében.

Petőfi [1986.Eb] a Petőfi 1985.Gb angol nyelvű változata, ismertetését lásd az *Utam* előző részében.

A2: *Petőfi 1986.Gb* a textológia 'szükségességének' elemzése szándékával a következő témakörökkel foglalkozik: 1. Szövegtudományok, szövegnyelvészet, textológia; 2. Tényállások, mentális képek, verbális objektumok – egy parciális textológia tárgytartománya; 3. Szövegkonstitúció, szövegjelentés; 4. A szövegkonstitúció és elemzése; 5. A szövegjelentés és elemzése; 6. Záró megjegyzések.

Petőfi 1986.Fa tematikája és felépítése analóg a Petőfi 1986.Gb-ével.

Petőfi 1987.Ea a szemiotikai textológia néhány alapfogalmának (elsősorban az interpretációtípusoknak) értelmezése után a szemiotikai-textológiai 'leíró jelentésinterpretáció' felépítését mutatja be Ungaretti „Ed è subito sera” című versét interpretálva. A rövid tanulmányt elméleti reflexiók zárják.

Petőfi 1987.Ga tematikája analóg az előbbieken tárgyalt tanulmányokéval.

Petőfi – Olivi 1986.Fa a szemiotikai-textológia néhány alapfogalmának (elsősorban a 'kompozíció' és a 'jelentés' fogalmának) az értelmezésével foglalkozik, majd a szemiotikai-textológia elméleti keretének alkalmazását mutatja be, példákat a francia költészetből véve.

F1: *Charolles – Petőfi (eds.) 1986.Ea* a konnexitás- és koherencia-kutatásról tájékoztató két kötetre tervezett kiadvány első kötete, amely a szóban forgó téma különféle európai nyelvekre vonatkozó kutatásával foglalkozó, bibliográfiával kiegészített informatív írásokat tartalmaz. (A második kötet sajnos előre nem látható akadályok miatt nem jött létre.)

Heydrich – Petőfi (Hg.) 1986. Ga a konnexitás- és koherencia-tematikával foglalkozó írásokat tartalmazó tanulmánykötet. Az eddigi szokást követve tájékoztatásul itt közlöm a kötet tartalomjegyzékét.

Aspekte der Konnexität und Kohärenz von Texten

Vorwort

*

Conte, Maria-Elisabeth:

Textreferenten und Typen anaphorischer Wiederaufnahme

Harweg, Roland:

Wiederholungen lexikalischer Elemente und Text-Konstitution

Fritsche, Johannes:

Zur Entwicklung eines Bedeutungsmodells der Konnektive des Gegensatzes

Rudolph Elisabeth:

Partiellen und Text-Konnexität im Deutschen

Neubauer, Fritz:

Aspects of Lexical Coherence in Texts and Coherence in Dictionaries

Shimokawa, Yutaka:

Zur thematischen Textstruktur. Thematische Progression und Thema-Rhema Gliederung

Eördögh Miklós:

Aspect or Aspectuality in Hungarian

**

Eikmeyer, Hans-Jürgen:

Die Rolle eines Kohärenzbegriffes in prozedural-inkrementellen Textverarbeitungsmodellen

Terestyéni Tamás:

Conversational Maxims and Text Coherence

***

Békési Imre:

Bestands- und Gebrauchsebene des Konstruktionstypus

Galli, Giuseppe:

Die Appel-Funktion der Selbstdarstellung in der klinischen Situation. Über 'konkave' und 'konvexe' Menschenbilder

Bange, Pierre und Klaus Hölker:

Fiktionale Texte. Eine Projektskizze

Weber, Heinz J.:

Text-oriented Machine Translation

****

Petőfi, János S.:

Weshalb Textologie. Aspekte der Analyse von Textkonstitution und Textbedeutung

Petőfi (ed.) 1986. Ea a konnexitás néhány kérdését pszichológiai szempontból tárgyaló tanulmányokat tartalmazó tanulmánykötet. Az eddigi szokást követve tájékoztatásul itt közlöm a kötet tartalomjegyzékét.

Text Connectedness from Psychological Point of View

Foreword

- Rickheit, G. and H. Strohner:
Towards a functional approach to text connectedness
- Zammuner, W. L.:
Children's coherence in discourse: A review
- Gopnik, M.:
The development of connexity in young children
- Halász, L.:
Coherence in literary works. Some questions of creation and reception from a psychological point of view
- Lavorel, P. M.:
Types and tokens in pathological discourse
- Dressler, W. and R. Wodak:
Disturbed texts
- Schveiger, P.:
A classification of texts. Aspects of pathological (aphasic) performance
- Lavanchy, P.:
Connectedness in psychoterapeutic discourse
- Lavanchy, P.:
The happy conversation. (Lai, G.: La conversazione felice. Milan: Il Saggiatore, 1985. A review.)

F31: *Petőfi 1986.Ia* néhány bevezető megjegyzés után a következő témákat tárgyalja: 1. egy szemiotikai-textológiai elmélet alapfogalmai; 2. Jakobson és Lévy-Strauss: Charles Beaudelaire, „Les chats”. Az elemzés makrostruktúrája; 3. Jakobson koncepciója a költészet verbális felépítésének elemzéséről. Kritikai megjegyzések; 4. Záró megjegyzések.

Petőfi 1987.Ia a szemiotikai-textológia elméleti keretének rövid bemutatása után az interpretációtípusokat tárgyalja, majd a „Tékozló fiú” című parabolát szemléltető szöveggént használva a másodfokú (szimbolikus) szemiotikai-textológiai értelmező interpretáció felépítését mutatja be.

Petőfi – Olivi 1987.Ea a lexikai jelentés és a szövegösszefüggőség kapcsolatát vizsgálja U. Saba „Dodicesima fuga” című versének elemzését használva szemléltetésül.

Irodalomjegyzék 1986 – 1987

Az évekre bontott bibliográfia technikai felépítése a következő: (1) alfabetikus elrendezés; (2) azonos személy(ek) esetében előbb jönnek a szerzőként, azután a szerkesztőként létrehozott művek adatai; (3) egy-egy adott évben belül az adatok a következő nyelvi csoportosítás szerint vannak elrendezve (a betűkódok az angol elnevezések kezdőbetűi): magyar /= H/, angol /= E/, francia /= F/, német /= G/, olasz /= I/; (4) egy-egy adott nyelven belül az ugyanabban az évben megjelent művek adatait a nyelvi kódot követő betűszimbólumok különítik el egymástól; (5) több bibliográfiai tételben előfordul a „pt”, illetőleg az „RTT” rövidítés, amely a „Papiere zur textlinguistik / Papers in textlinguistics”, illetőleg a „RESEARCH IN TEXT THEORY / UNTERSUCHUNGEN ZUR TEXTTHEORIE” című sorozatra utal; (6) a bibliográfiai tételek egy részét zárójelbe tett keresztutalás zárja, amely vagy nyelvi verzió(k)ra, vagy re- vagy prepublikációra utal.

CHAROLLES, Michel - János S. PETŐFI (eds.):

- 1986.Ea *Researche in text connexity and text coherence. A survey (= pt 53.1).* Hamburg, Buske. [F1]

HEYDRICH, Wolfgang - János S. PETŐFI (Hg.):

- 1986.Ga *Aspekte der Konnexität und Koherenz von Texten (= pt 51).* Hamburg, Buske. [F1]

PETŐFI, János S.:

- 1986.Ea Text, discourse. In: *Encyclopedic Dictionary of Semiotics*, ed. by Thomas A. Sebeok. Berlin – New York – Amsterdam, Mouton de Gruyter, Tome 2, 1080-1087. (English version of 1982.Ha) [A0]
- 1986.Eb Report: European research in semiotic textology. A historical tematic, and bibliographical guide. *Folia Linguistica XX*. 545-571. (English version of 1985.Gb) [A0]
- 1986.Ga Weshalb Textologie. Aspekte der Analyse von Textkonstitution und Textbe-
deutung. In: *Aspekte der Konnexität und Koherenz von Texten (= pt 51)*, hg.
von Wolfgang Heydrich und János S. Petőfi. Hamburg, Buske, 207-229. [A2]
- 1986.Fa Constitution et signification. In: *Le texte parle (= Cahiers de l'Institute de
Linguistique de Louvain 12. 1-2)*, édité par Frédéric François, 249-301. [A2]
- 1986.Ia I parallelismi di Jakobson dalla prospettiva di una teoria testuale semiotica.
Lingua e Stile XXI, 397-426. [F31]
- 1987.Ea Models in descriptive meaning interpretation. In: *The Pragmatic Perspective.
Selected Papers from the 1985 International Pragmatic Conference*, ed. by Lef
Verschueren & Marcella Bertuccelli-Papi. Amsterdam – Philadelphia, John
Benjamins, 367-380. [A2]
- 1987.Ga Von der Satzgrammatik zur semiotischen Textologie. Einige methodologi-
schen Fragen der Textinterpretation. *Z. Phon. Sprachwiss. Kommunik.forsch*
(ZPSK) 40, 1, 3-18. [A2]
- 1987.Ia Interpretazione letterale e figurata, intertestualita. Per Interpretazione della pa-
rabola „Il figlio prodigo”. In: *Interpretazione e Invenzione. La parabola del
Figliol Prodigo, interpretayione scientifiche e invenzioni artistiche. Atti dell'
Ottavo Colloquio sulla Interpretazione, Macerata, 17-19 marzo 1986*, a cura di
Giuseppe Galli. Genova, Marietti, 125-142. [F31]

PETŐFI, János S. (ed.)

- 1986.Ea *Text connectedness from pszchological point of view (=pt 55).* Hamburg, Bus-
ke. [F1]

PETŐFI, János S. – Terry OLIVI:

- 1986.Fa Texture, composition, signification. Vers une textologie semiotique. In: *Scien-
ce(s) du texte (=Degrés n°46-47)*. Bruxelles, cl-c28. [A2]
- 1987.Ea Lexical semantics and text connectedness. In: *Aspects of Language. Studies in
Honour of Mario Alinei, Vol. II: Theoretical and applied semantics*. Ed. by
Roberto Crespo, Bill Dotson Smith and H. Schultink. Amsterdam, Editions
Rodopi BV, 389-399. [F31]

*

Az „Utam” eddig megjelent részeihez lásd:

PETŐFI S. János:

- 1991.H/u1 Utam a szemiotikai szövegtanhoz:

1. 1961 – 1966. A matematikai-nyelvészeti orientáció időszaka. In: *Könyv Papp Ferencnek, szerk. Hunyadi László et alii. Debrecen, Kossuth Lajos Tudományegyetem*, 385–392.
- 1993.H/u2 Utam a szemiotikai szövegtanhoz:
  2. 1967 – 1969. A nyelvi műalkotások egy nyelvészeti megalapozottságú strukturális interpretációelméletének körvonalazása felé. In: *Szemiotikai szövegtan 6. A verbális szövegek szemiotikai megközelítésének aspektusaihoz (II)*, szerk. Petőfi S. János, Békési Imre és Vass László. Szeged, JGYTF Kiadó, 205–218.
- 1995.H/u3 Utam a szemiotikai szövegtanhoz:
  3. 1970 – 1971. Egy nyelvészeti megalapozású kotextuális szövegelmélet koncepciójának felvázolása. In: *Szemiotikai szövegtan 8. A verbális szövegek szemiotikai megközelítésének aspektusaihoz (III)*, szerk. Petőfi S. János, Békési Imre és Vass László. Szeged, JGYTF Kiadó, 237–248.
- 1996.H/u4 Utam a szemiotikai szövegtanhoz:
  4. 1972 – 1973. A kotextuális szövegelmélet tulajdonságai vizsgálatának időszaka (I). In: *Szemiotikai szövegtan 9. A szemiotikai szövegtani kutatás diszciplináris környezetéhez (I.)*, szerk. Petőfi S. János, Békési Imre és Vass László. Szeged, JGYTF Kiadó, 265–272.
- 1997.H/u5 Utam a szemiotikai szövegtanhoz:
  5. 1974 – 1975. A kotextuális szövegelmélet tulajdonságai vizsgálatának időszaka (II). In: *Szemiotikai szövegtan 10. A szemiotikai szövegtani kutatás diszciplináris környezetéhez (II.)*, szerk. Petőfi S. János, Békési Imre és Vass László. Szeged, JGYTF Kiadó, 211–220.
- 1998.H/u6 Utam a szemiotikai szövegtanhoz:
  6. 1976 – 1977. Egy szövegelmélet komponensét képező lexikon felépítése elemzésének időszaka. In: *Szemiotikai szövegtan 11. A szemiotikai szövegtani kutatás diszciplináris környezetéhez (III.)*, szerk. Petőfi S. János, Békési Imre és Vass László. Szeged, JGYTF Kiadó, 273–283.
- 1999.H/u7 Utam a szemiotikai szövegtanhoz:
  7. 1978 – 1979. Egy integratív formális szövegelmélet körvonalazásának időszaka (I). In: *Szemiotikai szövegtan 12. Szövegtani kutatás: témák, eredmények, feladatok (II.)*, szerk. Petőfi S. János, Békési Imre és Vass László. Szeged, JGYF Kiadó, 339–349.
- 2000.H/u8 Utam a szemiotikai szövegtanhoz:
  8. 1980 – 1981. Egy integratív formális szövegelmélet körvonalazásának időszaka (II.) In: *Szemiotikai szövegtan 13.0. A szövegtani kutatás általános kérdései, 13.1. Szaknyelvi szövegek, 13.2. Tankönyvi szövegek*, szerk. Petőfi S. János, Békési Imre és Vass László. Szeged, JGYF Kiadó, 147–156.
- 2001.H/u9 Utam a szemiotikai szövegtanhoz:
  9. 1982 – 1983. Egy integratív szövegelemélet szemantikai aspektusai elemzésének időszaka (I.) In: *Szemiotikai szövegtan 14.0. A szövegtani kutatás általános kérdései, 14.1. Kép és szöveg, 14.2. Kommunikáció a médiában*, szerk. Petőfi S. János, Békési Imre és Vass László. Szeged, JGYF Kiadó, 159–167.
- 2002.Hu/10 Utam a szemiotikai szövegtanhoz:
  10. 1984 – 1985. Egy integratív szövegelemélet szemantikai aspektusai elemzésének időszaka (II.) In: *Szemiotikai szövegtan 15.0. A szövegtani kutatás általános kérdései, 15.1. Kép és szöveg, 15.2. Szöveg és fordítás*, szerk. Petőfi S. János, Békési Imre és Vass László. Szeged, JGYF Kiadó, 235–241.

1994.H/u12-13 Utam a szemiotikai szövegtanhoz:

12. 1988 – 1989. A multimediális irányultság kezdeti időszaka. 13. 1990 – 1991. A szemiotikai textológia koncepciójának végleges kialakítása felé. In: *Szemiotikai szövegtan 7. A multimediális kommunikátumok szemiotikai textológiai megközelítéséhez*, szerk.: Petőfi S. János, Békési Imre és Vass László. Szeged, JGYTF Kiadó, 157–174.

0. A szövegtani kutatás általános kérdései

Máté Jakab: Elméletek, irányzatok, módszerek. III. A nyelvtudomány (vázlatos) története az ókortól a 19. század elejéig

Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2003. 355 p.

1. Az ismertetendő munka MÁTÉ JAKABnak a nyelvtudomány történetét tárgyaló harmadik kötete: A nyelvtudomány (vázlatos) története a 19. század elejéig. Az első két kötet és a harmadik összefüggéséről a szerző az Előszóban így tájékoztat: „A sorrendet a kényszer szülte. Először csak a 19. és a 20. századi nyelvtudomány megírására gondoltam, ami el is készült, de az I. és a II. emelet alól hiányzott a földszint. Íme, utólag ez is megszületett” (7).

Erről a harmadik kötetről is elmondhatjuk, hogy átfogó fejlődésrajz az egyetemes nyelvtudomány első nagy korszakáról. Tárgyalásrendje helyénvaló, mindenképpen elfogadható. Így a kötet jól tájékoztatja az olvasót a jelentős korszak nyelvtudományának nagy kérdéseiről, mozgásirányairól.

Ezt bizonyítja a kötet fejezetbeosztása is (a fejezetcímek után a zárójelben szereplő megjegyzések tájékoztató példák): Előszó, Bevezetés, I. A „nyelvészkedés” kezdetei, II. Az ókori görög nyelvészet fejlődési útja (Platón, Arisztotelész, Az alexandriai iskola), III. A római nyelvészet kialakulása és eredményei, IV. A kínai nyelvtudomány kezdetei és eredményei, V. Az ókori (görög-római) nyelvtudomány utóélete (Szent Ágoston), VI. A középkor nyelvtudománya (az 5. századtól a 12. századig) (az antik örökség, az arab nyelvtudomány), VII. Az európai nyelvtudomány a 12. századtól a reneszánsz, a humanizmus és a reformáció korában, IX. A racionalizmus és az empirizmus (a 17. és a 18. század nyelvtudománya (a Port-royali grammatika, Leibniz), X. Az összehasonlító-történeti nyelvészet forrásai és közvetlen előzményei, XI. A magyar nyelv a 17-18. századi összehasonlító nyelvészetben (Sajnovics, Gyarmathi, Révai, Versegly), XII. Rövid kitekintés a magyar nyelvújítási mozgalomra.

MÁTÉ JAKAB munkájával kiteljesedik a tőle kezdeményezett nyelvtudomány-történet, a fejlődésmenet egésze. Kötete jól kapcsolódik a megelőző kettőhöz. A szerző itt is ugyanazokat a szintetizáló elveket követte. Vizsgálati szempontjai jók és produktívak, és megfelelnek a historizmust is magába foglaló elméletek elveinek. Mindez itt azért is kiemelendő érdeme a szerzőnek, mert a tárgyalt korszak tartalma, taglalási lehetőségei sokkal nehezebbek, rejtettebbek avagy bonyolultabbak, mint a 19. és a 20. századé.

Mindezekről a kérdésekről, a szóban forgó problémák megoldási módjairól, lehetőségeiről és elsősorban tudománytörténeti felfogásáról alkotott véleménye, felfogásának sajátosságai alkotják ismertetésünk tényleges tartalmát, ami egyben alap érdemeinek számbavételéhez is.